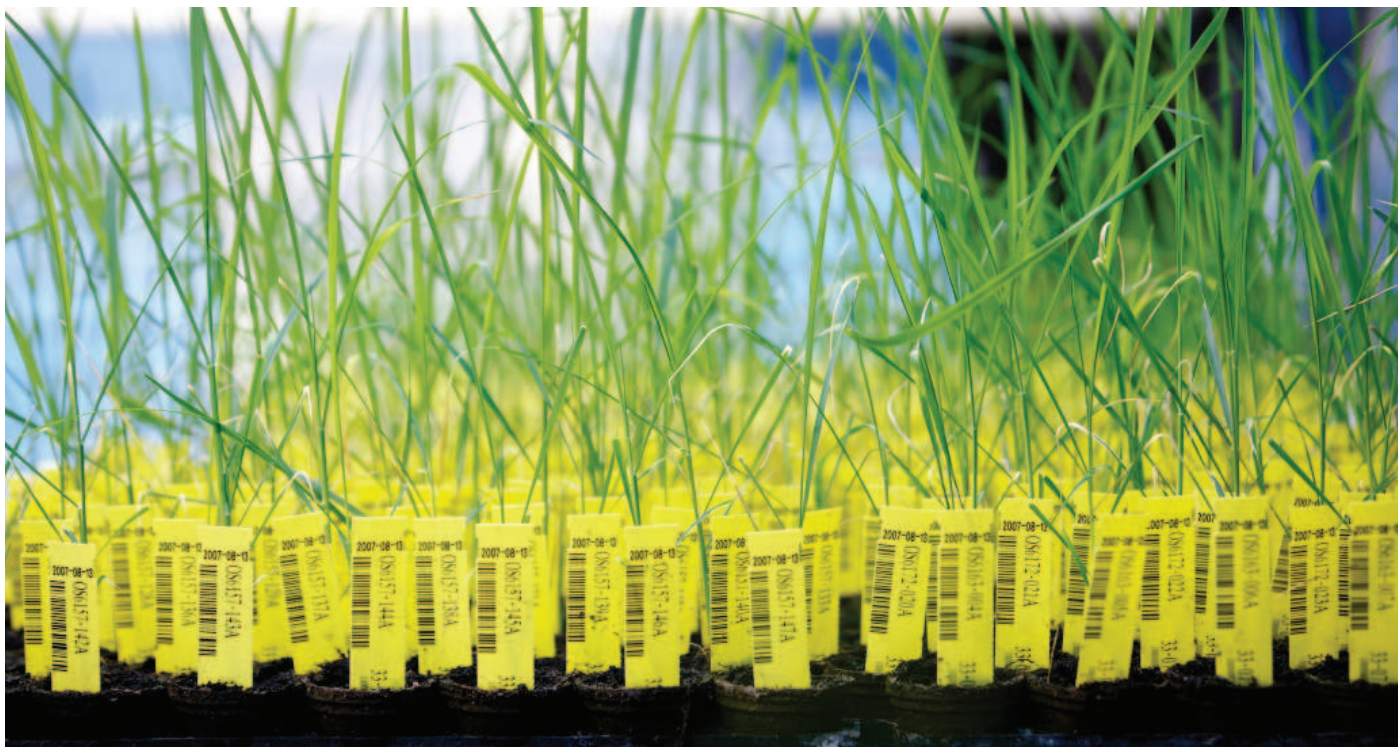

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

pro příjemnější začátek prázdnin si vám dovoluujeme předložit aktuální číslo Bulletinu. V hlavním článku představuje Vladislav Michalčík, již delší dobu usazený v Peru, proces snahy o mezinárodní uznání práv seniorů, jehož se přímo účastní. Český čtenář se jednak dozví o událostech, o nichž se v tuzemském prostoru příliš neinformuje, a jednak se může seznámit se zajímavým příběhem o tom, kterak se z aspirace, halící se do hávu práva, postupně stává stále zakořeněnější fenomén, který možná skončí jako „skutečné“ právo zachycené v podobě normy mezinárodního práva.

Další zajímavou reportáž od očitého svědka přinášíme z Turecka. Donedávna za vzor dávaná demokracie na Blízkém východě zažila rozsáhlé nepokoje v reakci na zdánlivou maličkost – přebudování istanbulského parku na administrativně-komerční komplex. Původně neškodné lokalizované protesty se dočkaly ohromující podpory širších mas, jimž se zajedly stále arogantnější způsoby užívání moci ze

strany vládnoucího režimu. Jakub Fajnor informuje o průběhu celého dění a o názorech „obyčejných“ mladých Turků na směřování země.

Z dění ve vodách mezinárodní trestní spravedlnosti se dočtete o problémech, které zaznamenává snaha o dosažení spravedlnosti a uklidnění situace po povolebních násilnostech v Pobřeží Slonoviny. Po delší době se rovněž zastavujeme u situace v KLLDR, kdy Ondřej Vykoukal ve světle vývoje posledních měsíců rozebírá perspektivu stíhání vysokých představitelů režimu před Mezinárodním trestním soudem.

Za pozornost v aktuálním Bulletinu stojí rovněž článek Terezy Doležalové o tom, že ani laureátům ceny World Food Prize se nevyhnou kontroverze. Na první pohled jen technická záležitost – patentování osiv – může mít naprosto zásadní konsekvence pro rozvoj světového trhu s potravinami.

Krásné léto a poučné chvíle s Bulletinem přeje za Centrum pro lidská práva a demokratizaci Hubert Smekal.

Obsah

Posilování ochrany lidských práv seniorů na půdě Organizace spojených národů – prozatím bez nové mezinárodní úmluvy

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 7

Usmíření v Pobřeží slonoviny se zatím nekoná
KILDR před Mezinárodním trestním soudem?

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 10

Vývoj v deportacích do Somálska

Lidskoprávně z Lucemburku. Zájem dítěte a právo členského státu nesdělít důvody rozhodnutí, které jsou utajovanými informacemi

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 14

Lekce z demokracie pro tureckého premiéra Erdogana. Turecké protesty z první ruky
Pěstování lidských práv. Vliv patentování osiv na životy farmářů i spotřebitelů

4) Česká republika a lidská práva | 18

Ozvěny LGBT hnutí v ČR

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlineů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Posilování ochrany lidských práv seniorů na půdě Organizace spojených národů – prozatím bez nové mezinárodní úmluvy

Vladislav Michalčík

Z pohledu normativní ochrany lidských práv v mezinárodním právu je velice pravděpodobné, že právě probíhající dekáda bude ve znamení seniorů, a to zejména pokud jde o nové úmluvy a související závazky vlád na národní úrovni. V roce 2011 započala činnost Pracovní skupina pro otázky stárnutí při Organizaci spojených národů (Pracovní skupina OSN), jejíž participanti a experti nevládních a lidsko-právních organizací se dosud shodují v zásadní nutnosti posílení právního postavení seniorů na mezinárodní úrovni. Převážná většina expertů také souhlasí s tím, že vypracování nové mezinárodní úmluvy pro lidská práva seniorů by bylo nejvhodnějším prostředkem. V srpnu 2013 je na pořadu již čtvrté veřejné jednání a nutno dodat, že právě v otázce nutnosti nové úmluvy se prozatím podařilo získat podporu jen menšiny členských států OSN.

Politickým základem celého procesu, na jehož konci došlo k vytvoření Pracovní skupiny OSN, byly globální demografické prognózy, jež v posledních dvou dekáдах poukazovaly na rapidní stárnutí populace. Dle nedávného expertního odhadu například v rozvojových zemích dojde k navýšení populace starší 60 let z 264 milionů v roce 2009 až na 416 milionů do roku 2050. Ještě rychleji pak roste počet osob starších 80 let, kterých do stejného roku přibude oproti současnému stavu čtyřikrát, a to konkrétně na téměř 400 milionů. Například v Latinské Americe pak budou obyvatelé starší 60 let dokonce tvořit 30 procent veškeré populace.

Prognózy stárnutí populace logicky vedly k obavám z kombinace neudržitelného úbytku aktivně pracujících a následného tlaku na veřejné rozpočty v oblasti starobních důchodů a sociální a zdravotní péče. Nevládní organizace zároveň v rostoucím měřítku začaly poukazovat na dopady radikálního poklesu životní úrovně a péče o seniory a lidskoprávní dimenzi v podobě porušování a nedostatečné ochrany lidských práv.

Následně v letech 1992 a 2002 mezinárodní společenství zmobilizovalo politický kapitál na mezinárodních konferencích na téma stárnoucí populace ve Vídni a Madridu, kde se participující státy dohodly na programových závazcích a akční strategii v oblasti veřejné politiky vůči seniorům a dokonce schválily pod patronací OSN i stručný seznam principů práv seniorů. Nicméně, i po dvou desetiletích panuje nespokojenost jak s implementací a dosaženým výsledky strategie

a veřejných programů, tak zejména s nedostatečnou ochranou a realizací lidských práv seniorů. Již zmiňované principy OSN práv seniorů nebyly formálně vypracovány ani schváleny státy na konferenci jako závazná mezinárodní úmluva.

Tentokrát na čele odborného lidsko-právního pelotonu Ženeva

Institucionální podporu a neformální odborné vedení činnost pracovní skupiny práv seniorů při OSN poskytují zejména Odbor OSN pro ekonomické a sociální záležitosti (UN DESA) a Kancelář Vysoké komisařky pro lidská práva v Ženevě (OHCHR). Zatímco UN DESA zejména zajišťuje organizační podporu a zabezpečení činnosti pracovní skupiny v New Yorku, Kancelář Vysoké komisařky organizuje zejména odbornou součinnost a poradenství v oblasti lidských práv, včetně práce na stále rostoucím archivu právních norem, odborných zpráv a informací o stavu lidských práv seniorů, který je od roku 2010 veřejně dostupný na oficiálních stránkách Vysoké komisařky. Navíc od roku 2009 Kancelář Vysoké komisařky opakovaně uspořádala setkání expertů z řad nevládních organizací a zástupců lidskoprávních mechanismů v regionech i OSN, které se pravidelně zabývají porušováním práv seniorů, s cílem vypracovat odborná stanoviska a doporučení pro činnost Pracovní skupiny OSN.

Sama Vysoká komisařka pro lidská práva, Navi Pillay, v prosinci 2012 vyjádřila výslovnou podporu probíhajícím snahám o novou úmluvu, protože existující ochrana práv seniorů na mezinárodní úrovni je fragmentovaná, neúplná a nevyzdvihuje dostatečně seniory jako potenciálně zranitelnou skupinu nositelů práv. V minulosti byl například právě faktor potenciální zranitelnosti jedním z hlavních důvodů přijetí mezinárodních úmluv OSN pro ochranu práv dětí, žen a osob s postižením.

V roce 2013 na základě rezoluce Výboru OSN pro lidská práva č. 21/23 Kancelář Vysoké komisařky koordinovala veřejnou konzultaci, do níž přispělo téměř 40 států, 20 národních lidskoprávních institucí, přibližně 30 nevládních a akademických institucí a také dvě mezinárodní organizace, Rada Evropy a Evropská unie. Veřejná konzultace se zaměřila cíleně na klíčové oblasti, kolem nichž organizuje svoji dosavadní činnost také Pracovní skupina OSN, tj. (a) diskriminace na základě věku, (b) ageism – negativní stereotypizování a stigmatizace seniorů, (c) práva na zdraví, (d) práci a (e) sociální zajištění, a (f) zneužívání a násilí vůči seniorům.

Výstupy z expertních skupin a veřejných konzultací se ukázaly jaké klíčové i z pohledu vnitřní politiky OSN,

neboť na jejich základě Generální tajemník OSN vypracoval výroční zprávy a doporučení v oblasti lidských práv seniorů pro Valné shromáždění OSN. Související rezoluce Valného shromáždění pak následně určují mandát a směr činnosti Pracovní skupiny OSN práv seniorů a nedávná rezoluce č. 67/139 již konkrétně vyzývá její členy k předložení návrhů na mezinárodní úmluvu pro ochranu lidských práv seniorů. Nadcházející zasedání Pracovní skupiny OSN v srpnu 2013 by se mělo zaměřit na lidskoprávní oblasti, které nejsou odpovídajícím způsobem ukotveny v platné úpravě mezinárodního režimu práv seniorů a zasluhují si novou právní úpravu na úrovni úmluvy.

Nevládní sektor v anglosaských zemích hraje prim

Pro vznik a činnost Pracovní skupiny OSN byla a je klíčová aktivita koalice devíti organizací s globálním dosahem, která již na začátku roku 2010 představila stručný bulletin v několika jazycích, jenž fungoval jako platforma pro podporu procesu směrem k nové mezinárodní úmluvě o lidských právech seniorů. V současnosti tato koalice již pracuje pod formálním jménem *Global Alliance for the Rights of Older People*

(Alliance) a jejími zakládajícími členy jsou také neziskové organizace jako HelpAge International, Age UK, Global Action on Ageing, International Network for the Prevention of Elder Abuse a dále členské organizace jako AARP, International Federation on Ageing, a International Association of Gerontology and Geriatrics, jejichž činnost zahrnuje i veřejné a soukromé subjekty.

I když téměř bez výjimky mají členové Alliance hlavní sídla v New Yorku, Washingtonu a Londýně, jejich činnost vně a během dosavadních tří veřejných zasedání pracovní komise byla klíčová pro úroveň odborné diskuze, materiální zajištění prezentace expertů, popularizaci celého procesu mezi nevládními organizacemi v regionech a lobbying na úrovni zástupců členských států OSN. Alliance pro nadcházející čtvrté jednání komise vypracovala i online formulář pro aktivisty a zainteresované subjekty, s jehož pomocí plánuje vygenerovat reprezentativní Prohlášení občanské společnosti k principům práv seniorů.

Experti a zástupci organizací v této Alianci jsou většinou odborníky v oblasti sociální a zdravotní péče o se-

Zastupci nevládních organizací na jednání Pracovní skupiny v srpnu 2012. Zdroj: www.globalaging.blogspot.com.

Teresa Mjina from Tanzania. Zdroj: www.globelaging.org.

niory, veřejnou politiku a lobbying přičemž advokáti či právníci se zkušenostmi s vymáháním a ochranou práv seniorů jsou velkou výjimkou. I tento fakt měl nejspíš vliv na startovní strategii Alliance, kdy výše zmíněná platforma na podporu mezinárodní úmluvy z r. 2010 obsahovala jen obecná stanoviska bez citací odborných analýz či empirických studií. Až v letech 2010–2012 na jednotlivých zasedáních Pracovní skupiny OSN členové Alliance, zejména HelpAge International a jejich partneři v nevládním sektoru v regionech, a vypracovali několik zpráv o právních normách a ochranných mechanismech v rámci OSN a na úrovni regionů, především v Evropě a Africe.

Po zasedání v srpnu 2012 již ve Výboru Pracovní komise OSN přibývá odborných zpráv od asociací právníků a univerzitních center, zejména z anglosaských oblastí. Z odborného hlediska má velký význam aktivní účast American Bar Association, jež má díky dlouholeté činnosti své odborné komise pro otázky práv seniorů v USA jednu z nejrozvinutějších expertíz na vnitrostátní úrovni.

V Evropě zastupuje zájmy práv seniorů velice aktivně členská organizace AGE Platform Europe, která sdružuje přibližně 165 organizací regionu. V České Republice je nejaktivnějším členem nevládní organizace Život 90, jejíž expert se také zúčastnil jednání pracovní skupiny OSN v roce 2011.

Na mezivládním jevišti v hlavních rolích Evropa a Latinská Amerika

Pracovní skupina OSN vznikla na základě rezoluce Valného shromáždění č. 65/182, která byla přijata v únoru 2011 v kontextu vyhodnocování výsledků mezivládní konference o otázkách stárnutí populace z Madridu v roce 2002. Základní nastavení mandátu a činnosti spočívalo v posouzení existující mezinárodní úpravy lidských práv seniorů, nalezení případných mezer a posouzení vhodnosti nových instrumentů a mechanismů. Proces přijetí rezoluce reflektoval politickou situaci a preference v otázkách práv seniorů a rezoluce tak byla přijata díky jednotnému postoji států Latinské Ameriky a Karibského regionu a vyjednané podpoře bloku pod vedením Argentiny se členskými státy OSN organizovanými v Group 77.

V prvotní fázi, v roce 2011, Výbor předložil zprávu potvrzující existenci mezer v oblasti (a) implementace existujících právních norem, (b) informací o porušování práv seniorů a (c) normativní záruky práv seniorů. Nicméně je to právě třetí oblast – tzv. normativní mezera – kde se většina států výslovně nevyjádřila, zda a jaký případný závazný instrument je třeba vypracovat a schválit.

Na třetím zasedání Pracovní skupiny OSN v srpnu 2012 došlo jen k jedné výrazné změně oproti předchozím jednáním, a to v podobě zvýšené účasti členských zemí z Afriky a Asie. Nicméně stálým rizikem z pohledu budoucího trvání a výstupů je fakt, že aktivně se zúčastnila přibližně jen třetina z více než 193 členských zemí OSN. Závěrečná zpráva pracovní komise ze třetího zasedání ustálila okruh klíčových oblastí na následujících bodech: (a) diskriminace kvůli vysokému věku, (b) autonomie, nezávislost a zdravotní péče, (c) důstojný život, sociální zabezpečení a přístup k produktivním zdrojům, (d) zneužívání a násilí a (e) přístup k systémům spravedlnosti.

Vzhledem ke stále nízké účasti na jednání z ostatních regionů, i na posledním jednání pracovní komise OSN v roce 2012 byl díky většinové pasivitě ostatních regionů – tj. zejména Asie a Afriky – nejviditelnějším faktorem názorový rozpor mezi členskými státy Latinské Ameriky, kteří podporují vznik nové úmluvy, s většinou zemí Evropy.

Na jednání Pracovní skupiny OSN zastupuje své členy Evropská unie a i v jednotném stanovisku potvrzeném v roce 2013 se staví proti snahám začít pracovat na nové mezinárodní úmluvě. Ve své oficiální odpovědi EU zdůvodňuje svůj postoj zejména nutností zvýšit efektivitu činnosti již existujících lidskoprávních mechanismů na všech úrovních a také výsledky posledního hlasování v OSN v prosinci 2012, kdy se 53 států vyslovilo pro novou úmluvu, 3 proti a 109 se zdrželo hlasování. Podobné stanovisko jako EU zaujímají také zástupci administrativy USA.

Stále nízká podpora myšlenky nové úmluvy je patrná i z toho že na výzvu UN DESA na základě rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 67/139, která již explicitně v názvu pojednává o vytvoření nové mezinárodní úmluvy na ochranu důstojnosti a práv seniorů, odpovědělo kromě EU již jen dalších 25 států. Mezi nimi jsou i návrhy např. Kostariky a Argentiny, které vyzývají nejen k úmluvě s katalogem práv seniorů, ale také k vytvoření monitorovací komise dle vzoru mezinárodní úmluvy o právech osob s postižením, nezávislého zvláštního zpravodaje, a rovněž k vytvoření speciální komise na národní úrovni.

Vladislav Michalčík pracuje jako partner a governance practice leader v consultingové firmě *RamaClara* v Limě, Peru, a externě spolupracuje v oblasti lidských práv seniorů s *Instituto de Democracia y Derechos Humanos* při univerzitě *Pontificia Universidad Católica del Perú*.

Zdroje:

UN Open-ended Working Group on Ageing, Third working session, Input from members states - Argentina. <http://social.un.org/ageing-working-group/documents/fourth/Argentina.pdf>.

UN Open-ended Working Group on Ageing, Third working session, Input from members states - Costa Rica. <http://social.un.org/ageing-working-group/documents/fourth/Costa-Rica.pdf>.

Report of the Open-ended Working Group on Ageing, Third working session, 21-24 August, 2012. <http://social.un.org/ageing-working-group/documents/AAC27820121English.pdf>.

Joint Response of the EU and its Member States, UN DESA note on Ageing, 28 March, 2013. <http://social.un.org/ageing-working-group/documents/fourth/EuropeanUnion.pdf>.

Report of the Expert Group Meeting - Rights of Older Persons, OHCHR/UN DESA, Bonn, 5-7 May 2009. <http://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/egm/bonn09/report.pdf>.

Conference report - Strengthening the Rights of Older People Worldwide ..., Osnabruck, 5-7 December, 2012. <http://www.rights-of-older-people.org/conference-report-is-now-available/>.

Third session of the OEWG on ageing ends on a positive note, by Bridget Sleap and Navdha Malhotra, HelpAge International, 30 August, 2012. <http://www.helpage.org/newsroom/latest-news/third-session-of-the-openended-working-group-on-ageing/>.

UN General Assembly Resolution: Towards a comprehensive and integral international legal instrument to promote and protect the rights and dignity of older persons, A/RES/67/139, 13 February, 2013. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/486/94/PDF/N1248694.pdf?OpenElement>.

Submissions received to the public consultation on the human rights of older persons. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/OlderPersons/Pages/Consultation15April2013Submissions.aspx>.

Hacia la Convención por los derechos de las personas mayores, HelpAge International, 2011. <http://www.helpagela.org/nete/nete/nuestras-campaas/adultos-mayores-demandan-accin-ada/hacia-la-convencion-por-los-derechos-de-las-personas-mayores/>.

Global Alliance for the Rights of Older People, Who we Are, 2011. <http://www.rightsalliance.org/index.php/en/about-us>.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Usmíření v Pobřeží slonoviny se zatím nekoná

Markéta Glacová

Pobřeží slonoviny (Côte d'Ivoire), západoafrická země, jež i po konci francouzské koloniální vlády další tři desetiletí hospodářsky vzkvétala, prodělala první převrat v roce 1999. Ačkoli se po něm situaci podařilo poměrně zklidnit, spory ve společnosti nakonec vyvrcholily v roce 2002 konfliktem mezi vládními silami vedenými tehdeším prezidentem Laurentem Gbagbem a povstaleckými skupinami. O rok později byla do Pobřeží slonoviny vyslána mise OSN a s ohledem na další ne-

Bývalý prezident Gbagbo. Foto: www.flickr.com

klidný vývoj zde zůstala dodnes. Klíčovou událostí se ukázaly být volby v listopadu 2010, v jejichž druhém kole Gbagbo prohrál. Výsledek však odmítl a tím vyvolal několikaměsíční vlnu násilností, která ovlivňuje dění v zemi i společnosti dodnes.

K situaci na území Pobřeží slonoviny se v březnu 2013 vyjádřil také generální tajemník Organizace spojených národů, který při svém vystoupení na Radě bezpečnosti vyzdvihl pokrok na zlepšení bezpečnostní situace i úsilí společnosti vyrovnat se s dědictvím minulosti. Země však stále čelí mnoha problémům, jako je např. potřeba národního dialogu, budování míru a politického usmíření, či potrestání domnělých pachatelů závažných trestných činů bez ohledu na jejich politickou příslušnost. Právě neochota vládnoucích složek hnát k zodpovědnosti osoby z řad přívrženců současného prezidenta Allasane Quattara zodpovědné za závažné trestné činy spáchané při povolebních nepokojích stále rozděluje společnost i zahraniční mínění. Nadmíru komplikované je i počínání armády vedoucí k svévolnému a hromadnému zatýkání stovek lidí označova-

ných za podporovatele Laurenta Gbagba, ti jsou pak ve vězení bití a mučení. Snaha dosáhnout spravedlnosti a postihnout pachatele nepokojů tak naráží na hranici mezi přívrženci oběma kandidátů. Zatímco Gbagbovi stoupenci jsou zatýkáni s cílem potrestat je za spáchané zločiny, členové skupin podporujících prezidenta Quattara se prošetření zločinů spáchaných během zmiňovaných nepokojů zatím vyhýbají.

Násilnostmi spáchanými v období od 16. prosince 2010 do 12. dubna 2011 se zabývá také Mezinárodní trestní soud (MTS), který zahájil vyšetřování *proprio motu*, tedy na základě vlastní iniciativy tehdejšího žalobce Morena Ocampo. Tomu se podařilo přesvědčit soudce přípravného senátu, aby povolili zahájení vyšetřování (viz Bulletin 10/2011). Hranice pro zahájení vyšetřování MTS je však poměrně nízká a úspěch obžaloby v této fázi tak nezajišťuje také úspěšné uzavření jednotlivých kauz. Obžaloba má za úkol identifikovat osoby odpovědné za porušování lidských práv a nashromáždit o jejich jednání dostatek důkazů potřebných k projednání před soudem.

Právě to se v případě bývalého prezidenta Gbagba zatím příliš nedaří. Přípravný senát MTS totiž 11. června rozhodl o nedostatečnosti důkazů pro zahájení hlavního líčení [2], pro tento závěr se vyslovili dva ze tří soudců senátu. Za problematickou považovali zejména

Podporovatelka Laurenta Gbagba. Foto: C. D. Anderson. www.flickr.com

skutečnost, že většina podkladů vychází z anonymních zdrojů, zpráv nevládních organizací, OSN nebo novinových článků. Přesto však soudci nepovažovali předložené důkazy za tak nepodstatné, aby obvinění odmítli. Žalobkyně dostala do 15. listopadu čas na doplnění důkazů a provedení dalšího vyšetřování. Přípravný senát tak v tomto případě splnil svůj účel, neboť se mu podařilo upozornit na některé podstatné problémy obvinění, jenž by bez dalšího důkazního šetření mohly značně ovlivnit výsledek případu v hlavním líčení.

Jak je vidět, hledání spravedlnosti po nepokojích na území Pobřeží slonoviny se ukazuje jako značně komplikované, a to i přes fakt, že jde o událost docela nedávnou a neměla by tak vyšetřovatelům způsobovat takové problémy, které s sebou nese, s ohledem na časový odstup, vyšetřování některých starších případů. Vnitrostátní instituce se však zaměřují výhradně na stoupence bývalého prezidenta Gbagba a ani Mezinárodnímu trestnímu soudu se zatím příliš nedaří. V současnosti vede vyšetřování, z výjimkou Laurenta Gbagba, pouze proti jeho ženě Simone Gbagbové a o stíhání dalších pachatelů porušování lidských práv zatím hlavní žalobkyně Fatou Bensouda pouze polemizuje. Nelze tedy předpokládat, že by se situace v Pobřeží slonoviny v nejbližší době zklidnila. Rozhodnutí přípravného senátu MTS situaci spíše stěžuje, obyvatelstvo se totiž dělí na příznivce a odpůrce bývalého prezidenta a s výsledkem jednání není spokojena ani jedna skupina. Další odklad Gbagbova procesu tak záporně ovlivňuje proces usmíření.

Poznámky:

[1] V listopadu 2010 proběhly v Pobřeží slonoviny prezidentské volby, jejichž vítězem se stal Alassane Quattara. Dřívější prezident Gbagbo se ale nehodlal svého místa vzdát a výsledek voleb se rozhodl ignorovat, což vedlo k vypuknutí násilí mezi tábory stoupenců obou kandidátů. To stálo život nejméně 3 tisíce osob, mnoho dalších bylo znásilněno nebo zmizelo a tisíce lidí muselo nuceně opustit své domovy.

[2] Podle článku 61 Statutu MTS se v přípravném řízení projednává obvinění, na jehož základě podala obžaloba podnět k soudnímu stíhání, s cílem zhodnotit, zda existují podstatné důvody pro trestní stíhání.

Zdroje:

Turning Rhetoric into Reality: Accountability for Serious International Crimes in Côte d'Ivoire, Human Rights Watch, duben 2013 (<http://www.hrw.org/reports/2013/04/03/turning-rhetoric-reality-0>).

The Prosecutor v. Laurent Gbagbo, ICC-02/11-01/11, International Criminal Court, červen 2013.

KLDR před Mezinárodním trestním soudem?

Ondřej Vykoukal

Spojení výrazů KLDK či Severní Korea a Mezinárodní trestní soud (MTS) v jednom článku nebo dokonce v jedné větě je něčím neočekávaným a neobvyklým, a to i pro fanoušky mezinárodní trestní spravedlnosti. Je tomu tak i přes všeobecně známé pohrdání jakýmkoliv lidskými právy a svobodami v Korejské lidově demokratické republice (KLDK) (viz Bulletin 5/2012). V poslední době se ovšem zraky strážců mezinárodní trestní spravedlnosti začínají obracet i na severní část Korejského poloostrova.

Debata nad otázkou postavení severokorejských představitelů před MTS začala být aktuální především na základě dvou událostí, které se udály v březnu a následně v květnu tohoto roku. Nejprve byla na půdě Komise pro lidská práva OSN ustavena historicky první vyšetřovací komise OSN pro Severní Koreu a následně na začátku května jeden z představitelů MTS, a to přímo jeho předseda Jihokorejec Sang-Hyun Song, poprvé zmínil možnost souzení vůdců KLDK před MTS za zločiny proti lidskosti, .

Vyšetřovací komise OSN pro Severní Koreu vznikla na půdě Rady OSN pro lidská práva, která dne 21. března 2013 přijala rezoluci ustanovující tuto komisi. Komise se skládá ze tří respektovaných a nezávislých expertů: Michaela Kirbyho z Austrálie, Marzukiho Darusmana z Indonésie a Sonji Biserko ze Srbska, a její mandát je prozatím omezen na jeden rok. Podle této rezoluce má být cílem komise vyšetřit systematické, rozsáhlé a závažné porušování lidských práv v KLDK zahrnující např. porušování práva na obživu, zločiny spáchané v souvislosti s vězeňskými tábory, mučením, nelidským zacházením apod. Cílem je prosazení trestní odpovědnosti pachatelů především v těch případech, které mohou být podřazeny pod zločiny proti lidskosti. Komise má při naplňování svých cílů spolupracovat se všemi relevantními orgány OSN, regionálními mezivládními organizacemi i nevládními lidskoprávními skupinami.

Důsledky ustavení komise lze zatím spatřovat pouze symbolické. Vyšetřovací komise jsou pod hlavičkou OSN ustavovány pouze pro oblasti s nejzávažnějším a zcela zřejmým porušováním lidských práv (např. Dárfúr či Sýrie). Vznikem komise zřejmě OSN vysílá signál, že nehodlá dále mlčky přecházet ignoraci lidských práv v Severní Koreji a že, vedle již nyní velmi silné kritiky severokorejského jaderného programu, začne zaměřovat svůj tlak i na dodržování lidských práv v zemi. Síla vzkazu je podpořena i faktem, že pro ustanovení komise hlasovalo všech 47 členů Rady a žádný z alespoň symbolických spojenců KLDK, jako je Čína či Rusko, proti vzniku komise nijak neprotestoval. Velkým nedostatkem takového signálu ovšem je, že působí pouze na představitele totalitního režimu a kdo ví, zda vůbec alespoň na ně. Vzhledem k absolutní uzavřenosti severokorejské společnosti před okolním světem je velmi nepravděpodobné, že by se aspoň jeden jediný občan KLDK (mimo vládnoucí elitu) dozvěděl o zřízení jakési západní vyšetřovací komise. Je tedy také nepravděpodobné, že by ustanovení komise mohlo aspoň v malé míře povzbudit severokorejský disent nebo spíše mohlo podpořit jeho vznik.

Dalším významným krokem vedoucím k širší debatě o vztahu MTS a KLDK byl rozhovor předsedy tohoto soudu s jihokorejskými novináři v květnu 2013, kde uvedl, že MTS může zasáhnout proti porušování lidských práv v Severní Koreji, pokud by došlo k postoupení situace v KLDK soudu ze strany Rady bezpečnosti OSN. Tento postup nepředstavuje sám o sobě nic nového, plyne z Římského statutu již od jeho přijetí (viz článek 13 písm. b), novinkou je jeho zmínění vrcholným představitelem mezinárodní trestní justice ve vztahu k severokorejské situaci, které získává na zajímavosti právě v souvislosti s ustavením vyšetřovací komise. Otázkou ovšem je, zda to někdy Rada bezpečnosti udělá a jaké by byly důsledky takového oznámení a následné akce ze strany soudu proti představitelům režimu v KLDK.

Pravděpodobnost, že se Rada bezpečnosti bude angažovat ve věci lidských práv v Severní Koreji je spíše nízká. Na jednu stranu se zvyšuje spolu s ustavením vyšetřovací komise, jejíž členové mohou pomocí svojí odborné prestiže vyvíjet tlak na to, aby Rada bezpečnosti konala. Na stranu druhou Rada doposud v této otázce nic neudělala a zájem ze strany USA, Číny i Ruska na zachování statu quo na Korejském poloostrově (nikdo neví, co by se dělo v případě pádu režimu Kimů a zhroutil KLDK) může naopak znamenat, že Rada bude intervenovat pouze v otázce jaderného zbrojení a otázky lidských práv bude pomíjet.

Rovněž důsledky vyšetřování zločinů KLDK ze strany

MTS jsou velmi nejisté a to samozřejmě přispívá k neochotě Rady bezpečnosti zabývat se lidskými právy severokorejských občanů. Jedna skupina expertů tvrdí, že vyšetřování by mohlo na totalitní režim vyvinout tlak, který by mohl vést například k zavření pracovních táborů, ještě větší marginalizaci režimu na mezinárodní scéně, např. i ve vztahu k Číně, či k přistoupení režimu k alespoň mírným reformám totalitního systému. Druhá skupina ovšem oponuje, že takový tlak by naopak mohl vést k ještě větší brutalitě bezpečnostního aparátu v Koreji anebo dokonce k vyhlazení všech politických vězňů s cílem zahladit stopy.

Jedno je však jisté, přístup KLDK k mezinárodní trestní spravedlnosti je a bude velmi neochotný, ne-li ignorantský, a vliv na něj budou mít sebemenší detaily. Vzhledem k naprosté nepředvídatelnosti a nepředstavitelné brutalitě režimu dynastie Kimů musí mezinárodní společenství včetně MTS velmi opatrně volit jednotlivé kroky vedoucí k nápravě stavu lidských práv. V případě KLDK totiž není vyloučeno, že by např. vznesení obžaloby proti Kim Čong-Unovi vedlo k odpálení rakety na Soul či Tokio.

Zdroje:

Kersten, M.: The ICC and North Korea: Let's Talk Justice, *Justice in Conflict*, 22. 5. 2013 (<http://justiceinconflict.org/2013/05/22/the-icc-and-north-korea-lets-talk-justice/#more-4548>).

Cohen, R.: Statement on the UN Commission of Inquiry on North Korean Human Rights, The Committee for Human Rights in North Korea, 11. 4. 2013 (<http://humanrightsnorthkorea.blogspot.cz/2013/04/statement-on-un-commission-of-inquiry.html>).

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vývoj v deportacích do Somálska

Melanie Phamová

Zásada non-refoulement je jedním ze základních kamenů mezinárodního uprchlického práva. Zásada ne-navrácení se týká jen utečenců v užším slova smyslu a patří k nejdůležitějším právním prostředkům sloužícím k jejich ochraně. Uprchlík žádající o azyl na jeho udělení nemá právní nárok, přesto by se dotyčný stát vyhoštěním žadatele dopustil jednání v rozporu se zásadou non-refoulement, pokud by uprchlíka vrátil do země původu, kde by mu hrozilo nebezpečí perzekuce.

Mezi státy, v nichž obyvatelům hrozí porušení lidských práv, diskriminace, cílené násilí či zabití, patří i Somálsko. Vleklá občanská válka a neexistence jednotné vlády uznané všemi částmi země Somálsko rozdělila. Ačkoliv od ustavení nové vlády v srpnu minulého roku došlo v oblasti bezpečnosti k pokrokům, domácí situace stále není natolik stabilní a příznivá, aby cizí státy vyhostily somálské občany a současně tím neohrozily jejich bezpečnost.

Evropské státy a non-refoulement

Norsko a Nizozemí se na přelomu roku 2013 rozhodly vyhostit čtyři Somálce. Evropský soud pro lidská práva

va deportaci somálských státních příslušníků pozastavil [1], jelikož i přes zlepšení situace v Mogadišu je bezpečnost v hlavním městě stále slabá a v ostatních částech země dokonce velmi zoufalá.

V květnu tohoto roku Dánská rada pro uprchlíky jednala o odvolání pěti somálských státních příslušníků proti svému vyhoštění. Na případné porušení zákazu non-refoulement v případě jejich navrácení upozornila Amnesty International [2]. Uprchlíci nejenže by byli vystaveni nebezpečí ve své rodné zemi, ale případy by mohly působit i jako katalyzátor pro další nucené návraty jedinců z Dánska do Somálska. Dánsko od té doby žádné somálské státní příslušníky nevyhostilo. Objevily se také zprávy, že v dalších evropských zemích, konkrétně Švédsku a Velké Británii, dochází k postupné změně v oblasti vyhošťování cizinců do Somálska, což Amnesty International považuje za příznivou zprávu.

Zdroje:

[1] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Hassan Abdi Mohammed proti Nizozemí* ze dne 4. 12. 2012, stížnost č. 2738/11.

[2] Amnesty International: Returns to South and C. Central Somalia: A Violation of International Law, 2013, http://www.amnesty.dk/sites/default/files/mediafiles/44/NY_somalia_-_Returns_to_South_and_Central_Somalia_a_Violation_of_International_Law.pdf.

Mezinárodní humanitární právo

Český červený kříž uskutečňuje vzdělávací program Mezinárodní humanitární právo. Je určen všem zájemcům o problematiku humanitárního práva a ochrany lidských práv za ozbrojeného konfliktu i pedagogickým pracovníkům, zájemcům z řad HZS, AČR, PČR, novinářům, zdravotníkům a dalším.

Školení v celkovém rozsahu 20 hodin výuky je složeno z 13 hodin teoretické přípravy (přednášek) a 7 hodin praktického nácviku (řešení modelových situací). Těžiskem výuky je poznat a pochopit příslušné mechanismy zajištění mezinárodně právní ochrany obětí ozbrojených konfliktů. Součástí výuky jsou rovněž základní poznatky o Mezinárodním hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, zejména ve vztahu k ochraně lidských práv za ozbrojeného konfliktu.

Termín kurzu: **18. až 20. října 2013**

Poplatek za kurz: **2.200,- Kč**

Uzávěrka přihlášek: **30. září 2013**

Elektronická přihláška: www.cervenkykriz.eu/cz/prihlaska_mhp.aspx

Informace o kurzu: www.cervenkykriz.eu/cz/mhp/pozv_mhp_13.pdf

Lidskoprávně z Lucemburku

Zájem dítěte a právo členského státu nesdělít důvody rozhodnutí, které jsou utajovanými informacemi

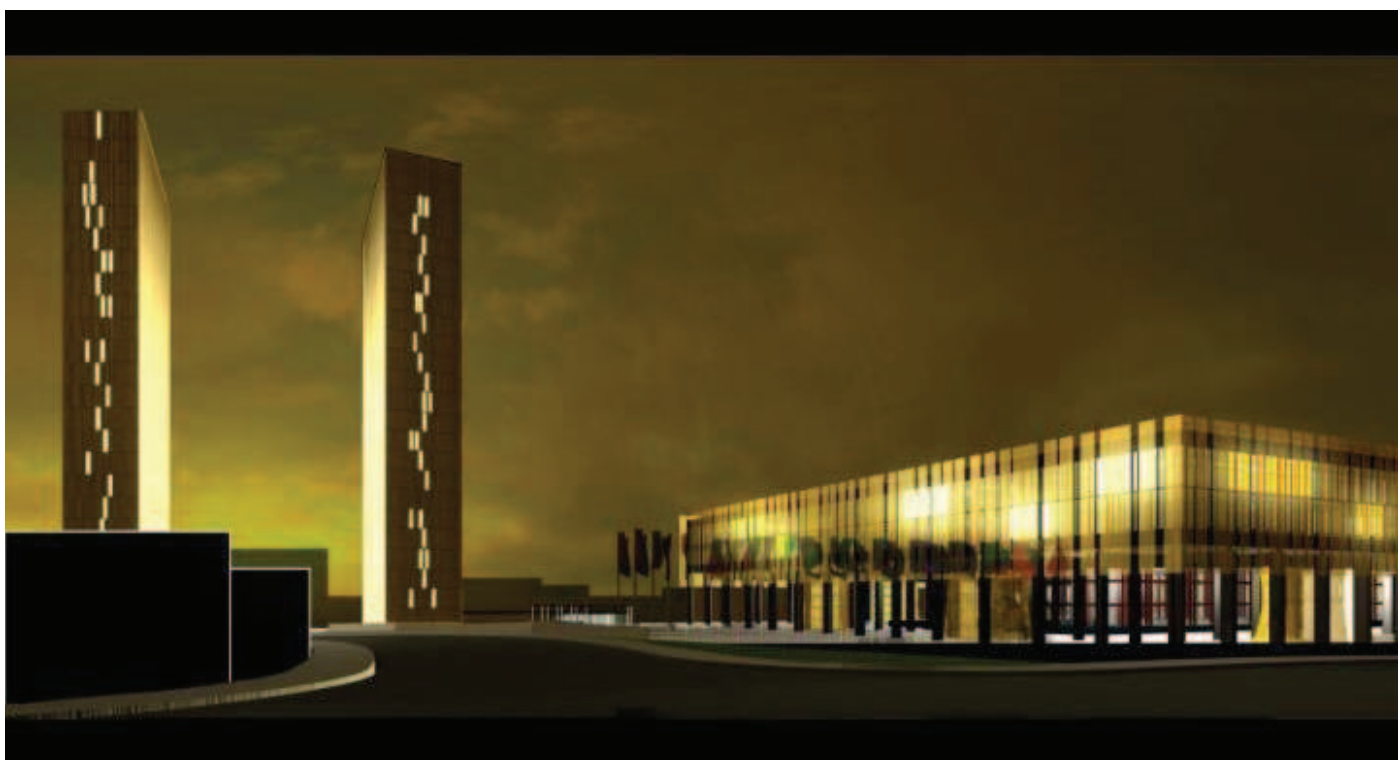
Zuzana Melcrová

Pro červnové číslo Bulletinu jsme vybrali dva případy, v nichž v tomto měsíci Soudní dvůr (dále také „SD“) aplikoval Listinu základních práv EU (dále jen „Listina EU“). V obou těchto věcech rozhodoval Soudní dvůr v rámci řízení o předběžné otázce podle čl. 267 Smlouvy o fungování EU, tudíž neposuzoval meritorní stránku věci, ale zabýval se pouze výkladem předmětných ustanovení práva EU.

První případ *MA, BT a DA proti Secretary of State for the Home Department* (č. C-648/11, ze dne 6. června 2013) se týkal výkladu čl. 6 druhého pododstavce nařízení Rady (ES) č. 343/2003 ze dne 18. února 2003, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v některém z členských států (dále jen „dublinké nařízení“). Článek 6 dublinkého nařízení v prvním pododstavci stanoví, že *pokud je žadatel o azyl nezletilá osoba bez doprovodu, je členským státem příslušným k posouzení žádosti ten členský stát, ve kterém oprávněně pobývá její rodinný příslušník, pokud je to v nejlepším zájmu nezletilého*. Druhý pododstavec tohoto ustanovení pak doplňuje, že *v případě, že není přítomen žádný rodinný příslušník, je členským státem příslušným k posouzení žádosti ten členský stát, ve kterém nezletilý podal svou žádost o azyl*.

Podstatou všech tří případů, spojených z důvodu své podobnosti do jednoho řízení, bylo, že MA, BT i DA, nezletilé osoby bez doprovodu ve smyslu dublinkého nařízení a bez občanství EU, požádaly o udělení mezinárodní ochrany ve Spojeném království. Jak bylo však v průběhu řízení o určení příslušnosti k posouzení žádosti o azyl ve všech třech případech zjištěno, MA, BT i DA nejprve požádali o azyl v jiném členském státě EU - MA a BT v Itálii a DA v Nizozemí. Britské orgány si nebyly jisty, jestli má být druhý pododstavec čl. 6 dublinkého nařízení vykládán tak, že „členský stát, ve kterém nezletilý podal svou žádost o azyl“ je ten členský stát, v němž podal svou první žádost o azyl, nebo státem, v němž se v současné době nachází a podal v něm žádost o azyl. Jinými slovy, zda mají být MA a BT vráceni do Itálie a DA do Nizozemí, nebo jestli mají jejich žádosti posoudit orgány Spojeného království.

Soudní dvůr při výkladu čl. 6 dublinkého nařízení vycházel z celkového kontextu a cílů právní úpravy dublinkého nařízení a zároveň aplikoval i čl. 24 odst. 2 Listiny EU. Ze všeobecných cílů nařízení a zásad, na nichž je postaveno, plyne, že nezletilé osoby bez doprovodu jsou kategorií osob, které v rámci této právní úpravy požívají zvláštní ochrany. Zároveň SD poukázal na to, že kdyby evropský zákonodárce zamýšlel navrátit nezletilého žadatele o azyl bez doprovodu do členského státu, ve kterém podal svou první žádost o mezinárodní ochranu, jistě by se v nařízení vyjádřil přesněji a výslovně by uvedl, že se jedná o stát, v němž tato osoba podala svou první žádost o azyl, jak učinil pro srovnání např. v čl. 13 nařízení. Soudní dvůr dále zdů-

Sídlo CVRIA. Zdroj: www.dvw.de

**It's time for human rights and
democratization on FB**

**Je čas na lidská práva a
demokratizaci na FB**

facebook®

raznil, že výkladovým měřítkem by měla být i Listina EU, v tomto případě konkrétně čl. 24 odst. 2, dle něhož *při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte*. Zájmem dítěte v tomto případě je zcela zjevně to, aby byla jeho žádost o azyl posouzena co nejdříve a aby bylo období nejistoty, zda bude moci na území EU zůstat, co nejkratší. Zároveň by převoz do jiného členského státu mohl být pro dítě zbytečně stresující. Ze všech těchto důvodů Soudní dvůr rozhodl, že druhý pododstavec čl. 6 dublinského nařízení je třeba vykládat tak, že členským státem příslušným k posouzení žádosti o azyl je ten členský stát, ve kterém se nezletilý nachází poté, co podal svou žádost o azyl.

Ve druhém případě ve věci **ZZ proti Secretary of State for the Home Department** (č. C-300/11, ze dne 4. června 2013) se Soudní dvůr zabýval možnostmi orgánů členského státu nesděliti z důvodu ohrožení bezpečnosti státu žadateli o vstup na území tohoto členského státu důvody,

na jejichž základě mu byl vstup odepřen, protože představuje nebezpečí pro veřejnou bezpečnost státu.

ZZ je osobou alžírské a francouzské státní příslušnosti a vzal si občanku Spojeného království. Do roku 2005 na území Spojeného království pobýval na základě legální povolení k pobytu. V tomto roce ZZ odcestoval do Alžírka a britské orgány jeho povolení k pobytu zrušily a zároveň mu zakázaly vstup na území Spojeného království, neboť jeho přítomnost odporovala obecnému zájmu. Když se ZZ v roce 2006 do Spojeného království vrátil, Secretary of State vydalo rozhodnutí o odepření vstupu ZZ na území. ZZ podal proti tomuto rozhodnutí opravný prostředek k soudu, přičemž nosnou otázkou v řízení bylo, zda je v souladu s právem na účinný opravný prostředek nesděliti žadateli o vstup konkrétní důvody a důkazy, které vedly správní orgán k závěru, že žadatel představuje hrozbu pro veřejnou bezpečnost státu, a to z důvodu, že jejich sdělení by ohrozilo bezpečnost státu. Nutno dodat, že žadatel měl v průběhu řízení k dispozici dva zvláštní advokáty ustanovené státem, kteří mohli mít k utajovaným informacím přístup, a jejich úkolem bylo zastupovat zájmy žadatele i v případě, že sám nemohl být jednatel před soudem kvůli projednávání utajovaných informací přítomen. Tito však samozřejmě nesměli ZZ ani jeho právním zástupcům sdělovat jakékoliv utajované informace, které se v průběhu řízení dozvěděli, pokud v tomto smyslu neobdrželi povolení od příslušného správního orgánu.

Předkládající soud se Soudního dvora dotázal na výklad čl. 30 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států (dále jen „směrnice“), dle něhož *není-li to v rozporu se zájmy bezpečnosti státu, jsou dotyčné osoby přesně a úplně informovány o důvodech veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví, na nichž jsou založena rozhodnutí přijatá v jejich případě*. Soudní dvůr nejprve připomenul, že čl. 31 směrnice vyžaduje, aby členské státy přijaly ve svých vnitrostátních právních řádech opatření, která umožní občanům Unie a členům jejich rodin využít opravných prostředků proti rozhodnutím přijatým vůči nim z důvodů veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví a omezujících jejich svobodu volného pohybu a pobytu v členských státech. Aby však mohli občané Unie či jejich rodinní příslušníci takovéto možnosti přezkoumat skutečně a efektivně využít, je samozřejmě nutné, aby znali úplné důvody rozhodnutí proti nim přijatých. Sdělení těchto důvodů lze přitom odepřít (čl. 30 odst. 2 směrnice) pouze ve výjimečných případech. Soudní

dvůr dále zdůraznil, že výklad předmětného omezení musí být proveden ve světle čl. 47 (právo na efektivní opravný prostředek a na spravedlivý proces) a čl. 52 odst. 1 Listiny EU, podle něhož je možné práva a svobody zakotvené v Listině EU omezit jen za zachování principu proporcionality a pokud je omezení skutečně nezbytné k dosažení svého cíle, který je uznán Unií. V případě, že zájem bezpečnosti státu vnitrostátním orgánům výjimečně brání, aby účastník řízení sdělil veškeré důvody rozhodnutí vydaného proti němu a poskytly mu přístup k důkazům, na jejichž základě bylo toto rozhodnutí vydáno, je povinností členských států, přijmout taková opatření, která by vyvážila nutnost ochrany veřejného zájmu na jedné straně a práva účastníka na spravedlivý proces na straně druhé. Jedním z takových opatření je zajištění nezávislého soudního přezkumu vnitrostátním soudem, který musí mít přístup k utajovaným informacím, na nichž bylo rozhodnutí založeno, přičemž vnitrostátní orgán, který rozhodnutí vydal, je povinen soudu předložit důkazy o tom, že by skutečně byla ohrožena bezpečnost státu, kdyby byly účastník řízení důkazy a důvody rozhodnutí zpřístupněny. Je však pouze na vnitrostátním soudu, aby nutnost nesdělení důkazů účastníku z důvodu bezpečnosti státu posoudil a zhodnotil, zda byl tento postup skutečně zcela nezbytný.

Soudní dvůr se tedy přiklonil k právu členských států chránit utajované informace, jejichž vyzrazení by mohlo znamenat ohrožení bezpečnosti státu, na úkor práva účastníka řízení na spravedlivý proces. Na druhé straně však zcela jasně zdůraznil nutnost existence soudního přezkumu, který má za úkol nezbytnost takového postupu znovu prověřit a zajistit, že účastník řízení budou informace o důkazech a důvodech rozhodnutí sděleny jen do té míry, do jaké je to slučitelné s imperativem ochrany státní bezpečnosti.

Nabídka zaměstnání

*Ústavní soud obsazuje místo **analytika/analytičky v Analytickém odboru, zástup za mateřskou dovolenou***

Předpokládaný nástup: srpen 2013

Náplň práce:

- analýza rozhodnutí Ústavního soudu,
- analýza judikátů Evropského soudu pro lidská práva,
- správa elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu,
- příprava podkladů pro rozhodovací činnost soudců Ústavního soudu,
- zajišťování srovnávacích analýz, rešerší a podkladů k rozhodovaným věcem.

Požadujeme:

- magisterské vysokoškolské vzdělání v oboru právo,
- nadprůměrné schopnosti právní argumentace,
- vynikající znalost české gramatiky, dobré stylistické schopnosti, pečlivost při psaní,
- znalost cizích jazyků, výhodou kombinace angličtiny a dalšího cizího jazyka.

Nabízíme:

- práci na různorodých případech, možnost osobního růstu,
- účast na školeních a konferencích,
- práci v příjemném prostředí v centru Brna,
- pružnou pracovní dobu,
- pracovní poměr na plný úvazek,
- platové ohodnocení dle nařízení č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.

Motivační dopis a strukturovaný životopis prosím zasílejte do **14. července 2013** na adresu **lubomir.majercik@usoud.cz**, v předmětu mailu se slovy – výběrové řízení. Vybraní kandidáti budou pozváni na ústní pohovor a obdrží zadání ke zpracování písemného úkolu.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Lekce z demokracie pro tureckého premiéra Erdogana

Turecké protesty z první ruky

Jakub Fajnor

Pozornost světa se v minulých týdnech částečně obrátila k Turecku, státu na pomezí Evropy a Asie, státu, který měl v posledních letech ambici stát se vzorem pro nově vznikající demokracie v zemích arabského jara. Události uplynulých týdnů ale ukázaly, že Turecko musí spíš zapracovat na své vlastní demokracii.

Protesty z náměstí Taksim

Poslední květnový den letošního roku se stal symbolem revolty nejen mladých lidí proti budoucímu směřování tureckého státu pod vedením premiéra Recepta Tayyipa Erdogana. Fascinující je, že protesty v Turecku nevyústily z nějakého dlouhodobého organizovaného hnutí. Demonstrace proti turecké vládě vzešly spontánně z nesouhlasu s policejní brutalitou, se kterou zasáhly bezpečnostní složky proti poklidné demonstraci cílené proti výstavbě nákupního centra na místě parku Gezi, symbolu centra Istanbulu na náměstí Taksim. Policejní těžkooděnci s pomocí vodních děl, slzného plynu, pepřového spreje a obušků neúměrně tvrdě zasáhli proti skupině environmentalistických nadšenců. Jejich zásah skončil mnohdy až těžkými zraněními. Pro ilustraci: jednu ženu trefil do hlavy projektil slzného plynu a upadla do kómatu.

Turecké protesty. Foto: Jakub Fajnor.

Demonstrace v Ankarě. Foto: Jakub Fajnor.

Vášnivá povaha Turků a jejich smysl pro solidaritu vzdemuly po celé zemi vlnu nepokojů. Co vypadalo zpočátku jako krátkodobý problém, záhy přerostlo v masivní celonárodní protest. Více než po tři týdny vycházeli lidé ven ze svých domovů, aby vyjádřili svůj názor a nesouhlas s kroky současné vlády konzervativního premiéra. Nejmasivnější protesty se odehrály v hlavním městě Ankarě a největším městě Istanbulu, ve kterých se denně scházely desítky a místy až stovky tisíc lidí vyjadřujících nesouhlas s policejní brutalitou.

Speciální na protestech je, že ve značně politicky a kulturně heterogenním státě, jakým Turecko je, se v demonstracích spojili lidé všech věkových kategorií, náboženských přesvědčení, politických preferencí i etnického původu. Protestovat tak začali studenti, pracující i důchodci, levičové i pravicově zaměřeni, nábožensky založení (mnoho žen zahalených v šátcích se vydalo do ulic také), Turci i Kurdové a lidé jiných národností. Nedalo se tedy bagatelizovat, že protesty jsou doménou pouze studentů, kteří jen nemají co dělat.

Celý problém nakonec stojí a padá s osobou premiéra Erdogana. Když se na přelomu let 2002 a 2003 stal poprvé ministerským předsedou, Turci byli nadšení. Ne nadarmo. Erdogan se postaral o spoustu významných reforem, které vedly Turecko vstříc demokratičtější budoucnosti a také blíže k vidině vstupu do Evropské unie. V roce 2005 započala přístupová jednání mezi Tureckem a Evropskou unií, ke kterým by bez nutných reforem nemohlo vůbec dojít. Ekonomika maloasijského státu rychle rostla. Hrubý domácí produkt stoupal ročně v průměru o 5 %, jedinou výjimkou byl rok 2009, kdy se projevila celosvětová hospodářská krize. Pod taktovkou předsedy strany AKP (Strana spravedlnosti a rozvoje) se Turecko stalo jedním z ekonomicky nejsilnějších hráčů v regionu. Mezi lety 2002 a 2008 vzrostlo HDP o 40 % a před dvěma lety bylo Turecko 16. největší ekonomikou světa. Erdogan stál také za omezením moci armády, která byla vždy důležitým hráčem v turecké politice. Jako jeden z mála se rozhodl řešit kurdský problém. Není tedy divu, že si spokojení Turci zvolili svého premiéra znovu ještě dvakrát v letech 2007 a 2011. V druhém případě dokonce se skoro padesátiprocentní podporou. Jak říkají mladí Turci, jiná volba stejně neexistovala. Proti nepoužitelné opozici těžké vyhrát volby není.

Ekonomický rozvoj za každou cenu *versus* tučňáci

Jenže postupem času se začal Erdoganův styl vládnutí měnit. Přikláněl se více k autokratickému jednání a demokratický mandát si začal vykládat po svém. Prak-

ticky většinovou podporu v parlamentu premiér chápe tak, že dostal od voličů volnou ruku v rozhodování. Ve svých projevech rád říká, že je premiérem všech Turků. To, že může existovat někdo s jiným názorem, než je ten jeho, však nerespektuje, což se také projevilo na současné situaci a nespokojenosti Turků. Podle některých protestujících také povolila jednobarevná většina v parlamentu vládnoucí straně uvolnit prostor pro korupční jednání, dosazování známých na významné posty, zadávání zakázek spřáteleným firmám apod. Lidem se nelíbí strategie „ekonomický rozvoj za každou cenu“. To bylo také oním katalyzátorem celých červených protestů. Lidé odmítali ztratit zelenou plochu uprostřed Istanbulu kvůli nekončící výstavbě kancelářských budov a nákupních středisek, kterých v centru největšího tureckého města v posledních deseti letech vyrostlo jako hub po dešti.

Největším problémem Erdoganova vládnutí však je nedodržování lidských práv. Vládnoucí strana ovládá většinu tureckých médií, ve kterých zavedla poměrně rozsáhlou cenzuru. Kdykoli se některý novinář postavil kriticky proti jednání vládnoucí garnitury nebo se snažil poukázat na nefér praktiky vysoce postavených členů AKP, v lepším případě přišel o práci. V tom horším případě skončil ve vězení. Alarmující je, že v tureckých věznicích v současné době sedí více novinářů než v čínských nebo íránských. Podle poslední zprávy Komise pro ochranu novinářů je v Turecku uvězněno 49 žurnalistů, což je nejvíce na celém světě.[1] Zarážející pak je, že kromě pěti byli všichni uvězněni v posledních čtyřech letech.

Protesty posledních týdnů potvrdily, že na lidská práva se v Turecku příliš nehraje. Například v hlavním městě Ankaře byli denně protestující lidé brutálně zahnáni vodními děly, slzným plynem a mnohdy i zbiti obušky nebo zasaženi gumovými náboji, kterými do nich bezpečnostní složky střílely. Lidé, kteří se proti jednání policistů nějakým způsobem ohradili, neměli u tureckých autorit šanci uspět. Televizní stanice vysílaly v době nejtvrděších represí pořady o vaření nebo dokument o tučňácích, kteří se nakonec stali jedním ze symbolů protestů. Členové turecké advokátní komory, kteří se postavili na stranu protestujících a chtěli vyjádřit svůj názor u soudu, byli zatčeni. Doktorů, kteří dobrovolně pomáhali zraněným demonstrantům v duchu Hippokratovy přísahy, byli zatýkáni za nelegální provozování svého povolání. Vrcholem policejních represí byl útok na park Gezi v sobotu 15. června. Premiér dal protestujícím ultimátum, aby do následujícího dne opustili park. Bez jakéhokoliv varování však policie o hodinu později zaútočila nejtvrději od počátku protestů, demonstranty z parku vyhnala a nepustila zpět. Někteří hledali úkryt v hotelu Divan sousedícím s parkem. To však těžkooděnce nezastavilo a naházeli do hotelu velký počet granátů slzného plynu, nedávajíc lidem šanci utéct před jeho následky. Reakcí na nepřiměřený zásah pak byla ještě větší aktivita protestujících. Fenoménem se nakonec stal osamocený demonstrant, protestující tiše bez hnutí, stojící na jednom místě několik hodin. Přestože spolu s dalšími lidmi žádným způsobem nenarušoval klid taksimského náměstí, policisté je vykárali pryč.

Vláda pevné ruky?

Několikatýdenní nepokoje jsou v podstatě lekcí samotnému Erdoganovi. Je to zpráva, kterou vyslali svobodomyšlní Turci svému premiérovi. Ten by si podle nich měl uvědomit, že se nemůže chovat jako osmanský sultán, ke kterému jej ve světle nedávných událostí hojně přirovnávají. Důležité tedy v blízké budoucnosti bude, jestli se z lekce demokracie premiér poučí. Bude-li pokračovat v tvrdém postoji, nehledíc na zájmy svých občanů (i těch, kteří mu hlas nedali), může utrpět nejen jeho pověst, ale i ekonomika země, kterou pracně v posledních deseti letech budoval.

Autor je student Masarykovy univerzity a novinář. Nedávno se vrátil ze studijního pobytu na univerzitě Bilkent v turecké Ankaře, kde sledoval protivládní protesty zblízka. Jeho další texty najdete na jeho tureckém blogu (<http://fajnor.blog.ihned.cz/>)

Poznámky

[1] CPJ, 2012 prison census, prosinec 2012, <http://cpj.org/imprisoned/2012.php>.

Pěstování lidských práv

Vliv patentování osiv na životy farmářů i spotřebitelů

Tereza Doležalová

Koncem června byla zveřejněna jména tří laureátů World Food Prize [1] za rok 2013. Cenu udělovanou za zásluhy v oblasti zvyšování kvality, kvantity a dostupnosti jídla letos mimo jiné obdržel i Robert T. Fraley, technologický ředitel společnosti Monsanto. Oceněn bude především za svůj přínos ke zdokonalování biotechnologických postupů umožňujících vylepšování plodin, tedy za rozšiřování tzv. GMO (geneticky modifikovaných organismů), které jsou odolnější vůči vnějším vlivům a zaručují farmářům větší úrodu. Poněkud paradoxně není na celé záležitosti provokující ani tak skutečnost, že předmětem ocenění se nepřímo staly právě GMO, o jejichž nebezpečnosti pro světový ekosystém se stále vedou četné diskuse, ale fakt, že Robert Fraley je zástupcem společnosti, jejíž minulé i současné praktiky jsou z lidskoprávního hlediska značně kontroverzní.

Monsanto, největší producent geneticky modifikovaného (GM) obilí na světě a jedna z vůbec největších zemědělských společností, v minulosti produkoval také řadu nebezpečných látek, jakými jsou insekticid DDT (nyní zakázaný po celém světě), řada průmyslových chemikálií s názvem PCB (dnes považovaných za vysoce toxické), sladidlo sacharin (s později zjištěnými karcinogenními účinky) či nechvalně známý defoliant Agent Orange [2] hojně používaných během války ve Vietnamu. To, že ani dnes nemá své produkty zcela pod kontrolou, pak dosvědčily události ze začátku června, kdy byla ve státě Oregon v USA objevena geneticky modifikovaná pšenice, jež byla kdysi na několika tamních polích testována, nicméně její pěstování nebylo nikdy povoleno. Na tuto informaci reagovala řada zemí oznámením, že pšenici z USA podrobí přísnější kontrole a náklad obsahující danou genetickou modifikaci odmítne přijmout [3], což samozřejmě nepříznivě ovlivnilo její cenu a tedy i výtěžky tamějších farmářů.

Ještě kontroverznější je skutečnost, že nejen společnost Monsanto, ale i jiné společnosti zabývající se genetickými modifikacemi plodin si semena odolnější pšenice či rychleji zrající bavlny mohou patentovat. Ochrana jejich duševního vlastnictví v zemích Světové obchodní organizace totiž od roku 1995 zajišťuje Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (tzv. dohoda TRIPS), do které se zejména díky lobbyngu společnosti Monsanto i přes protest především afrických zemí dostalo ustanovení umožňující patento-

vání živých organismů. To vše v praxi znamená, že farmáři musí při každém osevu platit licenční poplatky zahrnuté v relativně vysoké ceně GM semen, neboť licenční podmínky jim zakazují k osevu použít vzešlou úrodu. Mnozí si pak ani nemohou vybrat, zda budou pěstovat GM plodiny či využijí „běžných“ semen, neboť v jejich regionu je používán, a tudíž v místním ekosystému rozšířen, herbicid „Roundup“, který také vyrábí společnost Monsanto a jež hubí vše kromě jí geneticky upravených plodin.

Někteří kritici tohoto stavu mluví dokonce o ztrátě „osivové“ a v konečném důsledku i potravinové soběstačnosti, neboť zemědělci ztrácí právo vylepšená semena uchovávat, rozmnožovat či vyměňovat a ta obyčejná často už ani jejich dodavatelé neprodávají. Snadno tak může dojít k situaci, kdy je na produktech společnosti Monsanto, ať už jsou to semena či příslušné herbicidy, zemědělec zcela závislý a je nucen si je pro každé osetí draze kupovat, neboť v jeho regionu již není nikdo, kdo by obyčejné plodiny pěstoval (a tedy nepoužíval Roundup) či jejich semena nabízel.

Vlády, u nichž si společnost Monsanto pravidelně prolobbovává obrovské zakázky na rozvojovou pomoc zemím třetího světa v podobě „kvalitnějšího“ osiva, proti jejím praktikám pravděpodobně v blízké době nezasáhnou. Jediným, kdo by tak mohl něco změnit, je tedy opět spotřebitel. Na to se koncem května snažili upozornit protestující v 52 zemích, kteří požadovali povinné označování GM potravin a jejich nezávislou kontrolu. Není totiž jisté, že by běžný spotřebitel byl

natolik informovaný, aby skutečně sám věděl, co a proč si (ne)kupovat. Jisté ale je, že se jakémukoliv označování Monsanto úpěnlivě brání, neboť v současnosti není kvůli patentům možné jím vyprodukovaná GM semena ani vědecky testovat a v jejich nezávadnost tak musí zemědělci i spotřebitelé jen doufat.

Poznámky:

[1] Mezinárodní World Food Prize (Světová potravinová cena) je na popud laureáta Nobelovy ceny za mír Normana Borlauga udělována od roku 1987. Více na <http://www.worldfoodprize.org/>.

[2] Druh herbicidu zvaný defoliant způsobuje odpadávání listů u rostlin. Američané jej během války ve Vietnamu používali zvláště za účelem „zprehlednění“ bombardovaných oblastí.

[3] S podobným oznámením vystoupila i Evropská unie, která sice dovoz i pěstování GM plodin umožňuje, nicméně pouze těch, které jsou prokazatelně nezávadné a které jsou schváleny a zařazeny do databáze GMO Compass (<http://www.gmo-compass.org/>).

Zdroje:

Shiva, V.; Jalees, K. Farmers Suicides in India. Research Foundation for Science, Technology and Ecology. (http://www.navdanya.org/attachments/Organic_Farming10.pdf).

Film Marie-Monique Robin The World According to Monsanto. (<http://topdocumentaryfilms.com/the-world-according-to-monsanto/>).

Trade Related Intellectual Property Rights. ActionAid. (http://www.actionaid.org.uk/sites/default/files/doc_lib/53_1_trips.pdf).

GM pšenice v laboratoři. Zdroj: www.ftkr.com

4) Česká republika a lidská práva

Ozvěny LGBT hnutí v ČR

Lenka Pičová

S námětem tohoto článku začneme protentokrát poněkud netradičně v USA, a nikoli v České republice, jak by se dalo z názvu sekce očekávat. Momentálně je totiž jedním z již rozhodnutých “blockbusterů”, které se tento rok ocitly před americkým Nejvyšším soudem, otázka legalizace stejnopohlavních sňatků a jejich zrovnoprávnění se sňatkem mezi mužem a ženou. Soudci Nejvyššího soudu Spojených států vynesli totiž 26. června dlouho očekávaný rozsudek ve věci *United States v. Windsor*, jímž prohlásili kalifornský zákaz stejnopohlavních manželství za neústavní a zrušili část federálního zákona na ochranu manželství (tzv. DOMA), která odpírala gay svazkům benefity, jež jsou přiznávány manželům rozdílného pohlaví[1][2]. Stejně téma hýbalo v nedávné době i veřejným míněním ve Francii, kde se v parlamentu projednávala legalizace uzavírání manželství gayi a lesbami a rovněž se jednalo o možnosti adoptovat děti stejnopohlavními páry. Zákon byl nakonec po bouřlivých demonstracích obou názorových táborů v pařížských ulicích parlamentem přijat a stejnopohlavní páry mají napříště i možnost adoptovat děti. Francie tak rozšířila řady liberálních zemí, umožňujících manželství a adopce gayi a lesbami[3].

V České republice je toto téma v poslední době též poměrně hojně diskutováno, na půdě Masarykovy univerzity se například v rámci cyklu Masarykových debat uskutečnila v květnu debata s tezí “*Homosexuální páry mají mít nárok na adopci dětí*”. Výsledkem debaty bylo poměrně drtivé (84%) vítězství strany argumentující pro tezi. Před nedávnem se na půdě českého zákonodárského sboru objevily i konkrétní legislativní návrhy, které mají za cíl zrovnoprávnit registrované partnery s manžely. Jedním z poslanců, který zareagoval na aktuální dění v této oblasti, byl celkem překvapivě Jiří Paroubek, jehož návrh na doplnění nového občanského zákoníku o příslušná ustanovení ovšem vláda nepodpořila[4]. Obdobnou iniciativu vyvíjí také poslanci Jana Černochová, Viktor Paggio a Kateřina Klasnová, kteří ovšem usilují o prosazení změny stávajících právních norem nikoli zásahem do NOZ[5]. Jejich návrh (sněmovní tisk č. 1080), který novelizuje zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, má nyní k připomínkování vláda[6].

V obou výše uvedených případech je zde snaha o legalizaci možnosti osvojit si dítě, jehož biologickým rodičem je druhý z registrovaných partnerů. Iniciati-

Ilustrace foto. Zdroj: Wikimedia Commons

vy, které v ČR usilují o legalizaci tohoto druhu adopcí (např. platforma PROUD), se ale snaží jít dál a zavést takovou možnost adopce registrovanými partnery, kdy ani jeden z nich není biologickým rodičem dítěte a páry by tak mohly adoptovat dítě například z dětského domova. Toto řešení je ale pro LGBT hnutí v České republice zatím spíše hudbou budoucnosti.

Zdroje:

[1] *Historic Win for Gay Marriage*. The Wall Street Journal, 26. června 2013, (<http://online.wsj.com/article/SB10001424127887324520904578553500028771488.html>).

[2] *Gay marriage gets big boost in two Supreme Court rulings*. Reuters, 26. června 2013, (<http://www.reuters.com/article/2013/06/26/us-usa-court-gaymarriage-idUSBRE95P06W20130626>).

[3] *Hollande Signs French Gay Marriage Law*. The New York Times, 18. května 2013, (<http://www.nytimes.com/2013/05/19/world/europe/hollande-signs-french-gay-marriage-law.html>)

[4] *Vláda zatím nepodpořila osvojení dětí registrovanými partnery*. Česká televize, 13. června 2013, (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/231103-vlada-zatim-nepodporila-osvojeni-deti-registrovanymi-partnery/>).

[5] *Sněmovna diskutuje: Mohou si čeští homosexuálové osvojit dítě?* Česká televize, 21. května 2013, (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/228410-snemovna-diskutuje-mohou-si-cesti-homosexualove-osvojit-dite/>).

[6] *Sněmovní tisk 1080*. PSP ČR, 1. července 2013, (<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=1080>).

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Vendula Karásková – Miroslav Knob

Vnitrostátní právo

- Blažek, P.: Medicínskoprávní a trestněprávní aspekty asistované reprodukce, Právní rozhledy 9/2013.
- Bobek, M.: Ratio, obiter, precedent: jak skutečně fungují?, Soudní rozhledy 6/2013.
- Čuhelová, K., Spáčil, O.: Předběžné opatření u domácích porodů, Právní rozhledy 12/2013.
- Fuchs, J.: Přiměřenost při použití donucovacích prostředků a zbraně policisty a strážníky, Právní rozhledy 9/2013.
- Kolman, P.: Právo na informace – ke dvěma aktuálním problémům spojeným s § 5 odst. 3 SvInf, Právní rozhledy 9/2013.
- Kysela, J.: K úvaze o rozšíření rozsahu poslanecké imunity. Parlamentní privilegia, rovnost před zákonem a role soudů, Právní rozhledy 11/2013.
- Šámalová M.: Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv, Státní zastupitelství 3/2013.
- Smetánková, B.: Nežádoucí život: Teoretická koncepce nároků na náhradu škody za újmu plynoucí z narození člověka, Jurisprudence 5/2013.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Banaszkiwicz, B.: Nejvyšší soud versus Ústavní tri-

bunál: 18 let judikačního střetu ve špičkách polské soudní moci, Trestní právo 5-6/2013.

- Bílková, V.: Vliv rezoluce Valného shromáždění OSN 67/19 na právní postavení Palestiny, Jurisprudence 5/2013.
- Halász, I.: Justícia v postkrizových oblastiach po roku 1995: Stíhanie vojnových zločinov a ochrana ľudských práv na Balkáne, Trestní právo 5-6/2013.
- Nechvátalová, L.: Právo údajných teroristů na účinný prostředek ochrany před zápisem na tzv. blacklist a na ochranu soukromí, Jurisprudence 5/2013.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Dunaj, M.: Terorismus v Sahelu: nové globální bojiště? Mezinárodní politika 6/2013.
- Eichler, J.: Operace Serval 2013: Nasazení francouzské armády v Mali, Vojenské rozhledy 2/2013.
- Fuxa, F.: Džihádistický diskurz teroristické propagandy na internetu, Mezinárodní vztahy 2/2013.
- Gahurová, J.: Vnější migrační vládnutí Evropské unie, Mezinárodní vztahy 2/2013.
- Hrušík, M.: Kauza pašovania orgánov v Kosove: Iniciatívy, zlyhania a nové možnosti medzinárodného spoločenstva, Mezinárodní vztahy 2/2013.
- Koller, M.: Malá válka s možnými velkými dopady, Vojenské rozhledy 2/2013.
- Nožina, M.: Barma: Na cestě k „asijské demokracii“? Mezinárodní vztahy 2/2013.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
e-mail hsmekal@fss.muni.cz | webové stránky www.centrumlidskaprava.cz
tel. 549 498 264 | Redakční rada Hubert Smekal (editor), Lukáš Hoder,
Ladislav Vyhnánek, Linda Janků | Sazba Tomáš Janků | ISSN 1804-2392.